

Zakład Nauk Humanistyczno – Społecznych

Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie.

Filia w Białej Podlaskiej.

ul Akademicka 2

21 – 500 Biała Podlaska

Recenzja rozprawy doktorskiej p. mgra Tomasza Mitraszewskiego pt. „Sprawiedliwość społeczna jako warunek ładu społecznego w myśli konserwatywnej o. Jacka Woronieckiego”.

Rozprawa doktorska p. mgra Tomasza Mitraszewskiego powstała pod kierunkiem dra hab. Krzysztofa Wroczyńskiego, wieloletniego wykładowcy filozofii prawa oraz kierownika Katedry Filozofii Prawa i Praw Człowieka na Wydziale Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, autora cennych publikacji z zakresu szeroko rozumianej dziedziny filozofii i humanistyki, poświęconych m. in. dziejom filozofii prawa w Polsce i w Europie Zachodniej. Promotor jest jednym z uczonych zaliczanych do grupy wybitnych badaczy filozofii klasycznej, określanych jako członkowie Lubelskiej Szkoły Filozofii Klasycznej. Praca T. Mitraszewskiego została złożona i dopuszczona do recenzji na podstawie decyzji władz Instytutu Filozofii oraz Wydziału Filozofii, po wstępnej, pozytywnej ocenie jej kompetentnych w tej dziedzinie ekspertów. Składa się z 234 stron maszynopisu, ma więc dosyć dużą objętość, zwłaszcza w porównaniu z innymi rozprawami z zakresu filozofii obronionymi jako rozprawy doktorskie na KUL. Autor rozprawy ukończył studia doktoranckie i znany jest już osobom zainteresowanym myślą polską z publikacji zamieszczonych w czasopiśmie naukowym „Człowiek w Kulturze”, wydawanym pod redakcją prof. Piotra Jaroszyńskiego.

Recenzowana rozprawa składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia i bibliografii. Układ pracy jest właściwy, materiał zawarty w poszczególnych rozdziałach jest ułożony w sposób profesjonalny. Zachowane są odpowiednie proporcje pomiędzy objętością poszczególnych rozdziałów. We wstępie znajdują się wszystkie elementy niezbędne w tego typu pracach, a więc uzasadnienie wyboru problematyki i sformułowania tytułu, przedstawienie stanu badań nad myślą J. Woronieckiego, uzasadnienie konstrukcji pracy wraz z krótkim przedstawieniem jej treści, charakterystyka materiałów źródłowych oraz

opracowań. Autor w recenzowanej pracy znalazł pewne błędy natury językowej (są to zwłaszcza tzw. literówki), które są jednak nieliczne i mogą być usunięte, jeśli rozprawa ukaze się w przyszłości w wersji drukowanej.

Pierwszy rozdział pracy poświęcony jest źródłom myśli konserwatywnej J. Woronieckiego. Zawiera on m. in. podrozdział poświęcony katolickim inspiracjom polskiego dominikanina. Autor rozprawy opisuje także jego stosunek do katolickiej myśli społecznej, która zwłaszcza od pontyfikatu papieża Leona XIII prężnie się rozwijała, mając zwłaszcza w Polsce okresu międzywojennego wybitnych przedstawicieli. Jej źródeł słusznie T. Mitraszewski doszukuje się w niezwykle płodnej i uniwersalnej myśli św. Tomasza z Akwinu, która niestety od czasów schyłku średniowiecza nie znalazła zbyt wielu godnych Doktora Anielskiego kontynuatorów i uprawiana była w nielicznych stosunkowo kręgach kościelnych, związanych zwłaszcza z zakonem dominikanów. Od czasów zaś Kartezjusza i pojawienia się na arenie dziejowej idealistycznych systemów I. Kanta oraz G. Hegla była niejednokrotnie pogardzana i wyśmiewana, co przyczyniło się do znacznego obniżenia się poziomu filozoficznych rozważań w intelektualnych środowiskach Europy Zachodniej. Niestety, również niektórzy polscy myśliciele, nie mając zresztą możliwości korzystania z dziedzictwa kultury klasycznej – m. in. ze względu na niewolę narodową i brak możliwości uprawiania nauki w niepodległym państwie - bezrefleksyjnie zachwycili się modnym w XIX i na początku XX stulecia idealizmem, pozytywizmem w różnych jego odmianach, sentymentalizmem, modernizmem i fideizmem. Receptą na ten kryzys miał być w świetle myśli Woronieckiego omówionej przez T. Mitraszewskiego, powrót do klasycznej filozofii św. Tomasza, twórczo ubogaconej osiągnięciami jego komentatorów oraz uwzględniającej postęp, jaki dokonał się w ostatnich zwłaszcza wiekach w wielu naukach szczegółowych, m. in. przyrodoznawstwie, psychologii, naukach o społeczeństwie, historii i kulturze. W rozdziale pierwszym pracy T. Mitraszewskiego znajdują się cenne rozważania dotyczące stosunku Woronieckiego do polskiej myśli konserwatywnej, ziemiaństwa oraz nacjonalizmu. Ocena konserwatystów polskich dokonana przez polskiego dominikanina nie była zbyt pochlebna, ponieważ zauważał on zbyt dużą powierzchowność myślenia zawartą w dziełach ich przedstawicieli (zwłaszcza W. Kosiakiewicza), a także – z jednej strony – brak głębszego oparcia się na tradycji konserwatyizmu zachodnioeuropejskiego, z drugiej zaś – koncentrowanie się na komentowaniu bieżących wydarzeń politycznych i problemów społecznych bez próby ich naprawienia w przyszłości. Stosunek zaś Woronieckiego do ziemiaństwa wydawał się bardziej przychylny niż do konserwatystów, chociaż polski

dominikanin słusznie zauważył, że bez żarliwego zaangażowania się tej warstwy społecznej w życie narodowe, może ono faktycznie utracić wcześniej dominujące znaczenie i zyczliwi doń stosunek dużej części polskiego społeczeństwa. Ocena nacjonalizmu polskiego w interpretacji Woronieckiego była po części krytyczna, ale nie tak bardzo, jak w przypadku bardzo szkodliwego, zdaniem polskiego dominikanina, nacjonalistycznego rasizmu niemieckiego (czy nawet francuskiego), który zdecydowanie potępiał.

Rozdział drugi rozprawy poświęcony jest myśli społecznej Woronieckiego. T. Mitraszewski słusznie zauważył, że wg polskiego dominikanina naród polski po odzyskaniu niepodległości państwowej w 1918 roku powinien żyć i rozwijać się w warunkach ładu społecznego opartego na tradycji, dobrych obyczajach oraz dobrze stanowionym prawie pozytywnym, które musi być oparte na prawie naturalnym i wiecznym. Prawo zaś ustanowione wbrew naturze, nawet gdyby było akceptowane przez większość obywateli, prowadzi jednostki i społeczeństwo do upadku nie tylko moralnego, ale i społecznego, gospodarczego oraz politycznego. Dużo miejsca w rozdziale drugim poświęcono analizie polskiego charakteru narodowego w ujęciu J. Woronieckiego, będącego w czasie aktywności naukowej i publicystycznej polskiego dominikanina przedmiotem rozważań wielu zresztą polskich filozofów, pisarzy, badaczy literatury, socjologów i historyków. T. Mitraszewski słusznie zauważył, że polski dominikanin podkreślał duże znaczenie ludzi kultury, zwłaszcza autorów powieści i poetów, w dziele kształtowania charakterów młodych ludzi. Doceniając pisarstwo H. Sienkiewicza, wielokrotnie zachęcał do lektury jego dzieł. Sporo miejsca Autor recenzowanej rozprawy poświęcił szkole, która w myśli wychowawczej autora *Katolickiej etyki wychowawczej* zajmowała znaczącą rolę. Interesujące i wartościowe poznawczo są podrozdziały rozprawy doktorskiej poświęcone zagadnieniom ludzkiej pracy, roli elit – zwłaszcza intelektualnych – w życiu narodu i państwa, oraz instytucji społecznych i państwowych.

Dwa kolejne rozdziały pracy - trzeci i czwarty, poświęcił T. Mitraszewski sprawiedliwości, która przede wszystkim w tradycji filozoficznej Europy Zachodniej pojmowana jest słusznie jako cnota, czyli sprawność moralna człowieka. Autor uwzględnił wpływ filozofii Arystotelesa i św. Tomasza z Akwinu na kształtowanie się poglądów Woronieckiego na sprawiedliwość, zwłaszcza formułowanych przezeń w opozycji do dominujących w jego czasach interpretacji indywidualistycznych i kolektywistycznych.

Rozdział piąty rozprawy T. Mitraszewski poświęcił aktualności myśli Jacka Woronieckiego. Rozważania zawarte w tym fragmencie pracy mają ważny, ponadczasowy charakter. Szkoda jednak, że autor nie dokonał w nim szczegółowszych porównań myśli społecznej Woronieckiego z poglądami wybranych chociażby myślicieli nam współczesnych, ukazując przy okazji głębię jego koncepcji na tle redukcjonistycznych i opartych na błędnej antropologii poglądów liberałów (zwłaszcza tych zaliczających się do konserwatywnego nurtu tejże ideologii), a także socjalistów i globalistów.

Komentując poglądy polskiego dominikanina Autor powoływał się głównie na prace filozofów należących do Lubelskiej Szkoły Filozoficznej, głównie M. A. Krąpca, K. Wroczyńskiego, P. Jaroszyńskiego. Publikacje wyżej wspomnianych uczonych wykorzystane zostały jednak w rozprawie, jak się wydaje, dosyć pobieżnie. T. Mitraszewski często powoływał się na hasła w Powszechnej Encyklopedii Filozofii oraz inne słownikowe i encyklopedyczne opracowania (mają one, oczywiście, niewątpliwie dużą poznawczą wartość), a pominął wiele np. cennych monografii Mieczysława Alberta Krąpca, które warto było przywołać, zwłaszcza, że był on uczniem autora *Katolickiej etyki wychowawczej* (napisał pod jego kierunkiem pracę doktorską).

Wydaje się, że w rozprawie doktorskiej należało dokładniej wykorzystać studia i analizy autorów istniejących już publikacji poświęconych myśli J. Woronieckiego oraz dorobek osób, które się nią zajmowały, czyniąc ją przedmiotem swoich badań bezpośrednio lub przy okazji omawiania różnych problemów i zagadnień z zakresu filozofii społecznej i dziedzin pokrewnych. Autorami zarówno licznych książek, jak też i artykułów na ten temat są osoby parające się różnymi dziedzinami wiedzy i wywodzące się z różnych środowisk i szkół naukowych. Dla przykładu, Katarzyna Kalinowska (Toruń) zajmowała się politologią, Stanisław Gałkowski (Akademia Ignatianum w Krakowie) jest filozofem zajmującym się filozofią wychowania, Jarosław Horowski (Toruń) – jest pedagogiem, Barbara Kiereś (KUL, Lublin) – również pedagogiem. s. Gabriela Wistuba OP – teologiem. Wielu autorów analizujących dorobek J. Woronieckiego nie zostało w rozprawie T. Mitraszewskiego w ogóle uwzględnionych. Do nich chociażby należą: Henryk Piliś (filozof, którego dorobek naukowy może co prawda budzić poważne zastrzeżenia badaczy, lecz powinien być chociaż zasygnalizowany), o. Michał Jerzy Kempys Ocist (teolog), Krzysztof Paczos (filozof i teolog), ks. Remigiusz Król (filozof i teolog). W pracach wszystkich wspomnianych powyżej autorów znajdują się duże fragmenty poświęcone bezpośrednio lub pośrednio myśli społecznej autora *Katolickiej etyki wychowawczej*. T. Mitraszewski powołuje się natomiast

na artykuły ks. Alfreda Wierzbickiego, którego nie zalicza się raczej do znawców filozofii J. Woronieckiego. Przywoływana jest przez T. Mitraszewskiego również w rozprawie myśl Antonio Rosminiego, którego dorobek i koncepcje nie były w ogóle przedmiotem badań i oceny autora *Katolickiej etyki wychowawczej*, więc analizowanie poglądów tego, wybitnego zresztą, włoskiego filozofa i teologa, nie było w pracy konieczne. Oczywiście jest to sugestia, a nie zarzut – Autor miał prawo do tego typu analiz o charakterze porównawczym, i robił to bardzo dobrze.

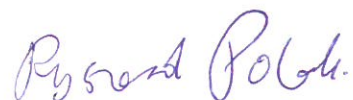
Wydaje się, że Autor pisząc o konserwatyzmie Woronieckiego powinien natomiast dokonać konfrontacji poglądów Woronieckiego z myślą konserwatywną polskiemu dominikaninowi współczesną (szczególnie tych aktywnych naukowo i publicystycznie w II Rzeczypospolitej), zwłaszcza wtedy, gdy omawiane są w rozprawie kwestie społeczne, ustrojowe i polityczne. Chodzi tu szczególnie o koncepcje konserwatystów krakowskich oraz wileńskich. W tym celu należałoby posłużyć się zarówno literaturą źródłową pochodzącą z tego okresu, jak też i dosyć dobrymi opracowaniami, m. in. autorstwa Bogdana Szlachty (np. *Polscy konserwatyści wobec ustroju politycznego do 1939 roku*, Kraków 2000) i Włodzimierza Micha (Myśl polityczna polskiego ruchu konserwatywnego Lublin 1994). Omawiając zaś poglądy W. Kosiakiewicza należało koniecznie sięgnąć do pracy Andrzeja Jaszczuka *Spór pozytywistów z konserwatystami o przyszłość Polski 1870–1903* (Warszawa 1986), a także opracowań Jacka Bartyzela (*Wincenty Kosiakiewicz, czyli konserwatyzm uświadomiony*, [w:] *Konserwatyzm bez kompromisu. Studium z dziejów zachowawczej myśli politycznej w Polsce w XX wieku*, Toruń 2001), oraz Adama Wielomskiego (*Wincenty Kosiakiewicz — konserwatysta bez maski*, „Pro Fide Rege et Lege” 1998, nr 1(30)). Analizując problematykę państwa i prawa w ujęciu autora *Katolickiej etyki wychowawczej* warto było dokonać porównania koncepcji J. Woronieckiego z poglądami współczesnego mu, również inspirującego się myślą św. Tomasza z Akwinu, Czesława Martyniaka. Ważną publikacją, jaką należało uwzględnić w dokonywaniu analiz filozoficzno - prawnych, jest zwłaszcza jego dzieło *Obiektywna podstawa prawa według św. Tomasza z Akwinu* (Lublin 1949). Z pewnością należało także zwrócić jeszcze uwagę na publikacje innego uczonego, który podobnie jak Woroniecki, był wykładowcą na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, i którego naukowe zainteresowania były skoncentrowane na problematyce, którą zajmował się polski dominikanin. Chodzi tutaj o Ignacego Czurnę, autora licznych prac dotyczących sprawiedliwości społecznej (*Sprawiedliwość w dziedzinie skarbowej: przesłanki ogólne*, Lwów 1929; *Sprawiedliwość i miłość jako zasady*

chrześcijańskiego ustroju społecznego, Poznań 1937). W rozprawie doktorskiej T. Mitraszewskiego nie uwzględniono niestety prac Czesława Strzeszewskiego, który był najwybitniejszym przedstawicielem polskiej katolickiej myśli społecznej XX wieku, bardzo często powołującym się na dorobek J. Woronieckiego. Jego dzieła dotyczące filozoficzno – społecznych aspektów ludzkiej pracy (*Praca ludzka: zagadnienia społeczno – moralne*, Lublin 1978), własności (*Własność: zagadnienie społeczno – moralne*, Warszawa 1981) mają dużą wartość i znaczenie do dnia dzisiejszego, a ich treść koresponduje z tymi wypowiedziami i rozważaniami, które zawarł w swych publikacjach Woroniecki. Wydaje się również, że doktorant powinien zamieścić w swojej rozprawie osoby rozdział poświęcony problematyce ludzkiej wolności, która była często omawiana na kartach wielu dzieł zarówno J. Woronieckiego, jak też innych myślicieli polskich, również konserwatystów.

Pomimo krytycznych uwag, jakie autor niniejszej recenzji poczynił po lekturze rozprawy T. Mitraszewskiego, należy przyznać, że ma ona dużą wartość poznawczą i należy docenić przede wszystkim to, że z pewnością dzięki niej badania nad polską myślą filozoficzną i społeczną znacznie zostały pogłębione. W szczególności uczeni zajmujący się filozofią katolicką znajdują w niej, po jej opublikowaniu i udostępnieniu szerszemu gronu czytelników, wiele mało znanych dotychczas informacji i analiz. Rozprawa T. Mitraszewskiego napisana została rzetelnie, a jej autor często wyraża własne, kompetentne zdanie o omawianych poglądach Woronieckiego. Autor rozprawy słusznie postawił tezę, że myśl filozoficzna J. Woronieckiego miała charakter konserwatywny, ponieważ polski dominikanin opierał się na tradycji wywodzącej się jeszcze ze starożytności (głównie na realizmie Arystotelesa), oraz antropologii i filozofii społecznej św. Tomasza z Akwinu. Zarówno bowiem Stagiryta, jak też i Doktor Anielski, byli przekonani, że konstrukcja ładu społecznego musi opierać się na aretologii wskazującej na konieczność wychowania człowieka do czynienia dobra moralnego w wymiarze indywidualnym i społecznym. Sprawiedliwość jako cnota moralna zaś daje możliwość doskonalenia się ludzi i ich wzajemnego współdziałania w każdym wymiarze społecznego życia. Analiza rozprawy T. Mitraszewskiego daje podstawę do wysnucia wniosku, że teza doktoranta została postawiona słusznie i udowodniona na kartach napisanej pracy.

Na podstawie analizy rozprawy doktorskiej T. Mitraszewskiego składam **pozytywny wniosek do Rady Wydziału Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II o dopuszczenie Pana magistra Tomasza Mitraszewskiego do dalszych etapów**

przewodu doktorskiego. Praca przedstawiona do recenzji spełnia wszystkie wymagania, jakie stawiane są rozprawom naukowym, zawiera bardzo bogate i przemyślane treści, stanowi dosyć znaczący wkład do badań nad polską myślą filozoficzno – społeczną. Autor wykazał się dużą znajomością problematyki, której opracowania się podjął, właściwie posługuje się terminologią filozoficzną, posiada aktualną wiedzę dotyczącą analizowanych przez siebie kwestii.

Dr hab. prof. AWF Ryszard Polak